

Інноваційні та компетентнісні виміри компетентнісного навчання

Проектна технологія як ефективний засіб інтеграції та впровадження елементів STEM-освіти вчителем української мови й літератури: практична складова

*Радченко Юлія, методист Центру методичної та
аналітичної роботи Харківської академії
неперервної освіти*

Розглядається проектна технологія як один із дієвих методів, які сприятимуть реалізації компетентнісного, діяльнісного та інтегрованого підходів до організації освітнього процесу. Зазначається про важливість реалізації проектної технології в практичній площині мовно-літературної галузі та як обумовлену необхідністю впровадження елементів STEM-освіти вчителем української мови та літератури. Як приклад пропонується технологічна карта освітнього проєкту «Мовне обличчя сучасного Харкова», що ілюструє, як у площині практичної педагогічної діяльності сучасний учитель може реалізовувати інтеграційний підхід до організації взаємодії з учнями й упроваджувати елементи STEM-освіти.

Ключові слова: компетентнісний підхід до формування змісту й організації педагогічного процесу, STEM-освіта, проектна технологія, ефективна реалізація міжпредметної інтеграції, технологічна карта освітнього проєкту.

Новий етап у розвитку загальної середньої освіти пов'язаний з упровадженням компетентнісного підходу до формування змісту й організації педагогічного процесу, що відображено в державних вимогах до рівня загальноосвітньої підготовки учнів з української мови та літератури, Державному стандарті базової середньої освіти, Концепції Нової української школи та модельних/навчальних програмах. Тож набуття учнями компетентностей (зокрема, здатності спілкуватися державною мовою, інформаційно-цифрової, математичної грамотності, соціальних і громадянських компетентностей, компетентності в природничих науках і технологіях, обізнаності та здатності до самовираження у сфері культури тощо), переорієнтація процесу навчання на дитиноцентризм, упровадження інтегрованого та діяльнісного підходів, STEM-освіти, виховання національно свідомої творчої особистості, яка має навички самопізнання та саморозвитку й зможе реалізувати свій потенціал у будь-якій галузі, – першочергове концептуальне завдання вчителя-словесника, бо особливу роль у цьому процесі відіграють саме уроки мови та літератури. А щоб розв'язати окреслені завдання, а також якісно підготувати учнів до НМТ/ЗНО з української мови, педагог постає перед вибором методик, які будуть ефективними й відповідатимуть вимогам часу.

На наш погляд, одним із дієвих методів, які сприятимуть реалізації компетентнісного, діяльнісного та інтегрованого підходів до організації освітнього процесу, є саме проектна технологія.

На думку вчених, діяльнісний підхід полягає в тому, що в результаті навчання той, кого навчають, здобуває знання, необхідні для оволодіння професійними вміннями (практичними й дослідницькими), що задані цілями навчання [7, с. 43], а також спрямований на те, щоб організувати діяльність суб'єкта, у якій він був би активним суб'єктом пізнання, праці, спілкування, свого розвитку [4, с. 15].

А з огляду на те, що, за Концепцією Нової української школи, здобувачі освіти повинні навчатися за діяльнісним підходом, який передбачає формування здібностей до самоосвіти й командної роботи, наскрізних умінь особистості, застосування теоретичних знань на практиці, тобто частіше щось робити замість того, щоб просто сидіти за партами та слухати вчителя, а також на те, що НУШ пропонує впроваджувати інтегроване та проєктне навчання, бо саме це сприяє тому, що учні отримують цілісне уявлення про світ, адже вивчають явища з точки зору різних наук і навчаються вирішувати реальні проблеми за допомогою знань з різних дисциплін [10], саме розробка вчителем проєктів і організація участі дітей у проєктній діяльності є ефективними в контексті нової освітньої парадигми.

Створення проєкту не лише стимулює учнів до розв'язання предметних проблем, для вирішення яких необхідно застосувати певні набуті знання та компетентності, а також дозволяє ефективно реалізувати міжпредметні зв'язки, розвиває критичне й аналітичне мислення здобувачів освіти, сприяє вдосконаленню вмінь оперативно працювати з інформацією, підвищенню рівня медіаграмотності, формуванню навичок пошуково-дослідницької роботи, допомагає вирішувати пізнавальні та творчі завдання у процесі педагогічної взаємодії та співпраці, де учні виконують різні соціальні ролі. Саме з цією метою необхідно залучати дітей до участі в проєктній діяльності.

Також слід відзначити, що важливість реалізації проєктної технології в практичній площині мовно-літературної галузі обумовлена необхідністю впровадження елементів STEM-освіти вчителем української мови та літератури.

Так, зокрема в методичних рекомендаціях щодо розвитку STEM-освіти в закладах загальної середньої та позашкільної освіти у 2022/2023 навчальному році визначено, що реалізація STEM-навчання має здійснюватися з використанням таких основних організаційних форм, як урок/заняття, проєкт, квест, хакатон та інші, і що STEM-проєкт – навчально-дослідницька діяльність учнів, який передбачає міждисциплінарний підхід та створення практичного продукту [5]; а у відповідних рекомендаціях щодо розвитку STEM-освіти у 2023/2024 навчальному році серед ключових завдань окреслено такі: формування навичок розв'язання складних (комплексних) практичних проблем, критичного мислення, креативних якостей та когнітивної гнучкості, уміння оцінювати проблеми та ухвалювати рішення, цілісного наукового світогляду, ціннісних орієнтирів, загальнокультурної, технологічної, комунікативної і соціальної компетентностей, математичної та природничої грамотності [6].

За глосарієм термінів, STEAM-освіта (S – science, T – technology, E – engineering, A – art, M – mathematics) – природничі науки, технології, інженерія, мистецтво, математика – система освіти, яка стимулює учнів оволодіти знаннями й навичками технологічних наукових напрямів, яка готує до успішного працевлаштування, до освіти після школи або для того й іншого, вимагає різних і більш технічно складних навичок, зокрема із застосуванням математичних знань і наукових понять [2].

Отже, учителю української мови та літератури, який утілює гуманітарну складову освіти, для ефективної реалізації міжпредметної інтеграції треба творчо підходити до організації педагогічної взаємодії з учнями, використовуючи потенціал інших наук (інформатики, географії, біології, мистецтва, математики тощо), адже залучення здобувачів освіти до STEM-напряму забезпечить креативний розвиток кожної особистості, сформує в дітей гнучкі навички, необхідні для подальшого успішного життя.

Тож запропонована технологічна карта освітнього проєкту «Мовне обличчя сучасного Харкова» є ілюстрацією того, як у площині практичної педагогічної діяльності сучасний учитель може реалізовувати інтеграційний підхід до організації взаємодії з учнями й упроваджувати елементи STEM-освіти. Поданий дидактичний матеріал стане

в пригоді філологам, які прагнуть удосконалювати освітній процес, створюючи інноваційне навчальне середовище, що сприятиме всебічному творчому саморозвитку школярів, а також формуванню в них навичок пошуково-дослідницької роботи й усіх необхідних життєвих компетентностей – полікультурних, мовленнєвих, інформаційно-цифрових, соціальних, громадянських тощо.

План освітнього проєкту «Мовне обличчя сучасного Харкова»

Назва проєкту	Мовне обличчя сучасного Харкова
Мета	Проаналізувати рівень мовленнєвої культури та грамотності в оформленні реклами на вулицях, у громадських місцях, метро, у назвах магазинів, кінотеатрів, готелів, кав'ярень тощо, в оформленні білбордів у місті Харкові; дослідити, які види помилок є найуживанішими; підвищувати рівень мовленнєвої культури старшокласників; формувати гармонійну мовну особистість, здатну до саморозвитку та самовдосконалення.
Завдання проєкту	- проаналізувати всі випадки порушення мовних норм, які є в громадських місцях – рекламі, оголошеннях, топонімах тощо; скласти їх статистику; проаналізувати помилки; - створити блог “Мов поганих не буває у світі, є лише погані мови” та забезпечити його “рекламу” в соцмережах; - розміщувати в блозі результати проєктної діяльності; - провести науково-практичну конференцію “Шляхи вдосконалення мовленнєвої культури сучасної особистості” та укласти збірник тез.
Стислий опис проєкту Сучасний інформаційний простір певним чином впливає на формування комунікативно-мовної свідомості й комунікативно-мовної культури особистості. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває питання того, як системне порушення мовних норм, зокрема орфоепічних, орфографічних, пунктуаційних, граматичних, лексичних, стилістичних, що повсякчас спостерігається в рекламі, на телебаченні, у мережі Інтернет, громадських місцях, топонімах тощо, спричиняє зниження рівня грамотності українців. Тож низький рівень мовленнєвої культури, збіднення лексичного запасу здобувачів освіти зумовлює пошук ефективних методик, які допоможуть учням не лише подолати труднощі, які виникають при виконанні завдань НМТ/ЗНО щодо редагування, де порушено орфоепічні, лексичні, граматичні, стилістичні, морфологічні, пунктуаційні, орфографічні мовні норми тощо, а й сприятимуть формуванню в старшокласників практичних умінь редагування словосполучень, речень, текстів, кращому засвоєнню мовних норм. Таким чином, залучення одинадятикласників до проєктної діяльності («Мовне обличчя сучасного Харкова») забезпечить розробку індивідуальних освітніх маршрутів для кожного учня щодо подолання проблеми безграмотності, збіднення арсеналу лексики та стилістичних прийомів школярів, підвищення рівня мовленнєвої культури й культури інтернет-спілкування сучасних підлітків. Також реалізація цього проєкту певним чином допоможе привернути увагу громадськості до проблеми «мовних ляпів» у європейському місті та сприятиме усуненню цього. Алгоритм організації роботи: - установча презентація проєкту; - створення дослідницьких груп серед учнів 11 класів («Філологи», «Аналітики», «Програмісти», «Дизайнери», «Блогери»); - ознайомлення з правилами роботи в проєкті;	

▪ - реалізація проектної діяльності.	
Навчальні предмети, із якими пов'язаний проєкт: Іноземна мова, інформатика, інформаційні технології, математика, образотворче мистецтво; природничі науки (фізика, географія, біологія – опосередковано)	
Класи: 11 клас	
Державні освітні стандарти та навчальні програми: Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти. Навчальні програми «Українська мова (рівень стандарту та профільний рівень)» 10-11 класи», що затверджені наказом МОН від 23.10.2017 № 1407.	
Навчальні цілі та очікувані результати: поглибити знання здобувачів освіти з орфографії, пунктуації, лексикології, стилістики, граматики, культури мовлення; формувати мовну та мовленнєву компетентності старшокласників; удосконалювати навички пошуково-дослідницької роботи; сприяти згуртованості класних колективів у реалізації спільної освітньої мети.	
Вхідні знання та навички: знання з орфографії, пунктуації, лексикології, стилістики, граматики; уміння класифікувати різні види помилок і редагувати словосполучення, речення чи тексти, у яких допущено помилки; уміння опрацьовувати різні джерела інформації, навички роботи на комп'ютері з текстовими, графічними редакторами, програмою blogger тощо; робити математичні обчислення та складати діаграми; працювати зі словниками.	
Формування компетентностей: спілкування державною мовою та іноземними мовами, інформаційно-цифрова, загальнокультурна грамотність, математична компетентність, соціальні й громадянські компетентності.	
Планування реалізації проєкту	
Що потрібно зробити перед початком проєкту?	Діяльність здобувачів освіти
Створення дослідницьких груп серед учнів 11 класів («Філологи», «Аналітики», «Програмісти», «Дизайнери», «Блогери»), мотивація дослідницької діяльності, ознайомлення з правилами роботи в проєкті; реалізація проектної діяльності.	Вибір дослідницької групи, визначення модератора, перерозподіл обов'язків.
Що потрібно зробити протягом проєкту?	Діяльність здобувачів освіти
Накопичення та аналіз мовних матеріалів («Філологи»); статистична обробка отриманих результатів («Аналітики»); створення блогу, його ведення, розміщення матеріалів дослідження в Інтернет-просторі («Програмісти», «Дизайнери», «Блогери»); проведення наукової учнівської конференції «Шляхи вдосконалення мовленнєвої	Збирають мовні матеріали, обробляють їх, аналізують статистичні дані про частоту вживаності певних типів помилок; створюють блог, розміщують матеріали дослідження в Інтернеті, «рекламують» створений блог у соцмережах, на офіційному сайті міської ради («Чорний список»); готуються до проведення конференції «Шляхи вдосконалення мовленнєвої культури сучасної особистості».

культури сучасної особистості» із залученням науковців.	
Що потрібно зробити по завершенні проєкту?	Діяльність здобувачів освіти
Проведення наукової учнівської конференції/онлайн-конференції «Шляхи вдосконалення культури мовлення сучасної особистості». Забезпечити функціонування блогу протягом навчального року.	Підготовка до конференції та участь у ній, оформлення матеріалів конференції (тези, презентації) у збірнику «Як ми говоримо?». Ведення блогу.
Термін реалізації проєкту – 6 місяців	
Друковані матеріали	Збірник тез учнівської конференції; матеріали дослідження, оприлюднені в блозі
Додаткове приладдя та витратні матеріали	Комп'ютери, мультимедійне обладнання, відеокамера, фотоапарат, доступ до мережі Інтернет, принтери
Диференціація навчання	Диференціація здійснюється в межах творчих груп за здібностями та інтересами.
Оцінювання	Лист самооцінювання, оцінювання модератором групи та вчителем-координатором.

Методичний коментар: при залученні учнів до участі в проєктній діяльності складові STEM-освіти реалізуються в таких аспектах:

- **математика, технології** – накопичення даних про мовні помилки, статистична обробка отриманих результатів та їх аналіз, укладання діаграм, схем, робота в певних графічних редакторах тощо;
- **мистецька складова** – робота творчої групи «Дизайнери» (оформлення блогу, виготовлення «рекламного» контенту, створення колажів, мемів тощо);
- **природничі науки** (фізика, географія, біологія – опосередковано) – аналізуючи мовні помилки, учні не лише підвищують рівень грамотності, а й повторюють, узагальнюють або засвоюють базові поняття з інших дисциплін (наприклад, працюючи з помилковим варіантом «сила земного притягування», здобувачі освіти активізують знання з фізики про земне тяжіння як фізичне явище).

Список використаних джерел

1. Бабська Л. Проєкт як основа творчого розвитку. *Відкритий урок*. 2011. № 12. С. 55 – 64.
2. Глосарій термінів, що визначають сутність поняття STEM – освіта [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://imzo.gov.ua/stem-osvita/glosariy/>
3. Ісаєва Г. М. Метод проєктів: традиції, перспективи, життєві результати: практико-зорієнтований збірник. Керів. авт. кол. С. М. Шевцова; наук. керів. і ред. І. Г. Єрмаков. К.: Департамент, 2003. С. 207–211.
4. Лозова В. І., Троцько Г. В. Теоретичні основи виховання й навчання; навчальний посібник. Харків, – С. 15.
5. Методичні рекомендації щодо розвитку STEM-освіти в закладах загальної середньої та позашкільної освіти у 2022/2023 навчальному році : Лист ІМЗО від 15.08.2022 № 22.1/10-1080 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://drive.google.com/file/d/1qFKDLtKedITvap63HJFToyQWw7KONFuN/view>

6. Методичні рекомендації щодо розвитку STEM-освіти в закладах загальної середньої та позашкільної освіти у 2023/2024 навчальному році : Лист ІМЗО від 01.08.2023 № 21/08-1242 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://drive.google.com/file/d/1XohXNsGS5xfSqFlxyen_QKZJ0ifi1HFj/view
7. Словник-хрестоматія педагогічних понять: навчальний посібник для студентів, аспірантів, викладачів. Л.: вид-во СНУ ім. В. Даля, 2004. 272 с.
8. Чеховська, Л. Й. Проектне навчання на уроках української літератури в середній школі: наук.-метод. посіб. Запоріжжя: ТОВ «ВПО «Запоріжжя», 2010. 263 с.
9. Шацька Н. М. Використання елементів STEM-освіти в мовно-літературній галузі. URL: <https://drive.google.com/file/d/1iAgBSLPcuNILGJDLJmsYeftHhwEJX979/view?pli=1> <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola>

Вірні чи позбавлені відчуття страху? Анімалістичний дискурс: дивовижний світ спілкування людини і тварини у творах М. Вінграновського, М. Морозенко, Е. Сетона-Томпсона

Фурманова Олена, учитель-методист, учитель української мови та літератури Харківського ліцею № 73 Харківської міської ради

У статті розкриваються прийоми інтегрованого навчання під час вивчення художніх творів з анімалістичною тематикою на прикладах оповідань М. Вінграновського, М. Морозенко, Е. Сетона-Томпсона. Пропонуються варіанти таких уроків, зокрема розглядається інтегрований урок із використанням методу проєктів і електронних ресурсів.

Ключові слова: інтегроване навчання, комплексний підхід, анімалістичні твори, колективний мініпроєкт.

Інтегроване навчання, як багато інших форм освітнього процесу, зазнало кількісних і якісних змін. Напевно, кожен педагог експериментував, проводячи бінарні уроки. У Новій українській школі інтегроване навчання ґрунтується на комплексному підході, освіта ж у цілому не ділиться на окремі дисципліни, а розглядається через призму загальної картини. Однією з найвагоміших переваг цього напрямку для мене, як для філолога, є новий підхід у розвитку критичного мислення, що важливо, з одного боку, для формування самостійного читачького досвіду поза школою та протягом життя, а з іншого – для виховання повноцінної особистості, здатної не відмовлятися від своїх цілей через насильне впровадження тієї чи іншої ідеології, тобто готової вільно та сміливо породжувати й відкидати судження.

Анімалістичні твори – від казок до оповідань і повістей – мають неабияку популярність серед дітей і дорослих. Є багато причин цього визнання. Значне емоційне напруження переплітається з філософським сенсом, а побутові ситуації найчастіше зображуються на романтичному фоні. Але неабиякою, беззаперечною цінністю таких творів для освіти й виховання є можливість донести до дитини складні, недитячі істини в доступному (пригодницькому) контексті. Вивчаючи художню літературу з анімалістичною тематикою, учні отримують інформацію про досвід поколінь у спілкуванні з тваринами, зокрема про розвиток цих стосунків, якісні зміни в ставленні до звірів і птахів.

Еволюція стосунків із тваринним світом фіксує різні форми поводження: винищення особин із метою вижити, збагатитися – повага та приручення – співчуття та піклування.

У різних модельних навчальних програмах, розміщених на сайті МОН України, твори «Снап», «Лобо» Е. Сетона-Томпсона, «Вірність Хатіко» М. Морозенко пропонують вивчати в 5 класі, а «Сіроманець» М. Вінграновського – у 6 класі.